

BRATIANU JONEL.

ANEMZETEK történetében aligha élt valaha egymásután apa és fiú nagy eredményekben gazdagabb életet, mint a két Bratianu a román nemzetében. Mikor nyolcvan esztendővel ezelőtt az idősebb Bratianu cselekvően lépett fel az oláhországi vajdaság politikai életében, az a kettős politikai program, amelyet a múlt század negyvenes éveinek fiatalabb román értelmisége a magáénak vallott, olyan meg nem valósítható ábrándnak látszott, mely a valóság helyett csak a merész képzelődésű költők, vagy az olyan ábrándozó fiatal politikai próbálkozók lelkében élhet, mint azok a fiatal emberek voltak, akik az idősebb Bratianu társaságában

1848-ban Bukarestben és Jassiban egy csakhamar kudarccal végződött forradalmat rögtönöztek.

Az a formája a romanizmusnak, amely Erdély román értelmiségében csak irodalmi és tudományos eszmeáramlat volt, a két román vajdaság tanult fiatalbereknek lelkében kettős: közelebbi és távolabbi időben megvalósítandó politikai programmá alakult át. E politikai program első része két cél kitűzéséből állott. A két román fejedelemség egyetlen önálló és független nemzeti államban való egyesítéséből és aztán e független nemzeti állam keretében a román társadalom és közélet egész szerkezetének a 19. század uralkodói eszméi által felállított követelményeknek megfelelő átalakításából. Ha ez sikerül, akkor a távolabbi cél: az Összes románságnak egyetlen nemzeti államban való egyesítése magától is elérhetően közelebbi céllá fog átalakulni.

Az az ifjú román nemzedék, amely, mint a múlt század első felének nagy erdélyi magyar patriótája, báró Wesselényi Miklós „Szózat a magyar és a szláv nemzetiség ügyében“ című könyvében írta — ilyen „nagy és messzevágó terveket forgatott és érlelt munkáson elméjében“, férfikorában, segítve a szerencsétől is, e kettős politikai programnak csak első részét, a közelebbit valósíthatta meg. „Sikerült nekem — mondotta I. Carol király abban a politikai végrendeletében, amelyet 1899-ben, Bratianu Jón halála után 8 évvel írt — a Duna torkolatánál és a Feketetenger mellett egy államot teremteni jó hadsereggel és ellátva minden eszközzel, amelyekkel szép pozícióját fenntarthatja és egy napon majd megvalósíthatja nagy aspirációit.“

Az apák nemzedéke, megvalósítva az ifjú korokban megfogalmazott „nagy és messzevágó terveket“ tartalmazó programjuknak első felét, a második résznek, a „nagy aspirációknak“ megvalósítását a fiúk nemzedékére bízta. Az idősebb Bratianu nagy öröksége fiára, az ifjabb Bratianura szállott. Mikor 1907-ben Románia sorsának intézését kezébe vette, magát atyja politikai testamentuma végrehajtójának érezte azoknak az eszközöknek tökéletesítésével, és használatával, amelyeket atyja teremtett meg és alkalmazott legtöbbször a nyilvánvaló gondolattal, hogy a cél szentesíti az eszközöket.

Báró Wesselényi Miklós idézett könyvében azt írta, hogy azoknak a nagy és merész terveknek megvalósítása, melyeket Moldova és Oláhország fiai munkáson forgatnak elméjükben, sok minden dologtól, elsősorban „Európa kétes viszonyaitól függ“. Kelet- és Közép-Európa viszonyai sohasem voltak kétesebbek, mint a jelen századnak abban a tíz évében, amely az 1914-ben kitört világháborút megelőzte. Bratianu Jonel előtt Európa e kétes viszonyai ismeretesek voltak. Külpolitikai elhatározásait e kétes viszonyok változataihoz szabta azzal a szándékkal, hogyha e változások során nemzetének hagyományos külpolitikai szerencséje bármely oldalról jelentkezik, azt minden más tekintet félredobva „üstökön ragadja“, mert tudta, hogy a „sors bona nihil aliud“ igazsága nemcsak a hadvezérre áll, hanem az államférfiúra is, ki hazájának külpolitikáját vezeti.

Az 1914-ben kitört világháborút olyan álladóm gyanút fogta fel, amely egy megfelelő pillanatban lehetővé teszi, hogy a román nemzet nagy aspirációit a maguk egész teljességében megvalósíthassa. Meg volt győződve, hogy ezt az alkalmat felhasználatlanul nem szabad elszalasztania. A háborúba Romániának feltétlenül bele kell avatkoznia. Nincs is más feltétele ennek, mint a legalkalmasabb pillanatnak megvárása és a leendő szövetségeseknek okos megválasztása azért, hogy Románia súlyos kockázat nélkül érhesse el célját. A megkötött szövetség és szerződés ezzel szemben csak papiros, amelyet minden lelkifurdalás nélkül el lehet tépni. Ez volt

oka annak az inkább kétszínű, mint kétes magatartásnak, amely megszerezte számára az európai politika szfinxe jelzőt.

A nehézségekkel is tisztában volt. Biztos volt abban, hogy addig Románia a központi hatalmak kárára nem avatkozhatik a háborúba, míg I. Carol király él, mert neki szilárd meggyőződése, hogy ez a háború a középponti hatalmak győzelmével fog végződni és azoktól győzelmük esetén Románia semlegességének jutalmául okvetlenül meg fogja kapni mindazt, amit az ellenféltől csak egy kockázatos kimenetelű háború véres áldozatai árán kaphatna meg. I. Carol királynak mindjárt a világháború elején bekövetkezett halála eldöntötte Románia sorsát. Alikor 1916 nyarán Romániának véglegesen kellett döntenie, Bratianu a következőket mondta I. Ferdinánd királynak: „Tudom, hogy Felsőednek nagyon nehéz magát a németek ellen való háborúra elhatároznia, — de ha megteszi, a román nemzetet örök hálára fogja kötelezni.“ „Én román vagyok és nem német — válaszolta Ferdinánd király — román nemzet van.“ A király e nyilatkozata eldöntötte a hosszan húzódó súlyos kérdést. A hadiszerencse Románia ellen fordult. A bukaresti különbéke megkötése után a nagy román aspirációk megvalósítása örökre lehetetlennek látszott. De „sors bona nihil aliud“. A román nemzetet hagyományos szerencséje ez alkalommal sem hagyta cserben. Félévvel később a középponti hatalmak elvesztették a háborút s kénytelenek voltak megalázó fegyverszüneti szerződéseket kötni, hogy megmentsek magukat a legszörnyűsebb végleges letiportatástól. A bukott Bratianu szerencsecsillaga ismét felragyogott. Az események neki adtak igazat. Az összes románságnak egyetlen nemzeti államban való egyesülése nemzetközi szerződésekkel megerősített eleven valósággá lett. A román nemzet merész aspirációi Bratianu szerencsés külpolitikai magatartásának következményeképpen megvalósultak.

Ezzel befejeződött Bratianu Jonel hősi korszaka. Ha e pillanatban visszavonul, nemzetének olyan általános tisztelete vette volna körül alakját, mint annak idején Washingtonét. De Bratianu nem tartotta atyjától örökölt hivatását azzal befejezettek, hogy népét bevezette az ígért földre. Hivatása érzésének egész fanatizmusával meg volt győződve, hogy az egyesült románságot az új román állam keretében lélekben és érzelemben igazán egységessé csak ő teheti. Erősítette e fanatikus hitében az is, hogy rajta és pártján kívül nem volt az egész új Romániában egyetlen más államférfiú és párt, amely e feladat teljesítésére alkalmas lett volna.

A konzervatív párt, nagytekintélyű régi vezérének, Lascar Catargiimak halála után a lassú elsorvadás életét élte. Utolsó vezérét, Marghilomant a bukaresti béke aláírása a román közvélemény előtt véglegesen lehetlenné tette. Az agrár-reform, amely a nagybirtokot kisajátította, e pártnak anyagi alapját szétrombolta. Az Avarescu tábornok vezetése alatt rögtönzött néppártnak sem igaz politikai programja, sem pedig gyökere nem volt a népben. Avarescu kétségkívül tehetséges hadvezető volt, de nagyon gyenge politikai vezérnek bizonyult. Az erdélyiekből nem hiányzott a politikai tehetség és a parlamenti jártasság, de nem volt meg bennük az a tágabb látókör és az a kormányzóképeség, melyet csak az a gyakorlat adhat meg, mit másként, mint a tényleges kormányzással nem lehet megszerezni. A besszarábiai és a régi királyságbeli parasztpártnak volt ugyan a népben messze szétágazó gyökere és határozott programja, csak hogy ez a program inkább agrár-szocialista tendenciákkal telített forradalmi és antidinasztikus volt, mintsem legális és gyakorlati.

Ehhez járult az is, hogy Ferdinánd király betegsége egyre fenyegetőbb jellegűvé lett. Leendő utóda Carol trónörökös pedig léha férfiú és mel-

atlan volt arra, hogy atyja halála után uralkodó lehessen. Ennek következtében a dinasztia kérdése igen veszedelmes alakban vetődött fel, amelynek megoldására neki kellett vállalkozni. Másnak ehhez sem ereje, sem tekintélye nem volt. E küzdelem legkritikusabb pontján lépett közbe a kéréletlen halál.

Bratianu élete attól az időponttól kezdve, mikor hazájának politikai vezetését kezébe vette, a román nemzet nagy aspirációinak megvalósítása érdekében folytatott küzdelemben telt el. E folytonos harc egyéniségét egyoldalúvá tette. Nem fejlődhetett ki benne az a simulékonyság és az az ellenkező nézetnek méltányló megértése, mely nélkülözhetetlen tulajdonsága annak az államférfiúnak, aki bonyolultabb természetű és nagyobb belső politikai feladatok megoldására hivatott. Kíméletlen pártpolitikus volt. Pártjának hatalmi érdekeit tartotta állandóan szeméi előtt, összetévesztve azokat igen gyakran az ország és a nemzet érdekeivel. Szerencsétlenségére a konzervatív párt bukása után Romániának egyetlen pártja sem volt elég alkalmas és erős arra, hogy a két párt váltakozó gazdaságának a háború előtt jól bevált régi rendszerét életbeléptethesse. Avarescuval kézben is — 1921-ben és 1926-ban — kísérletezett, de sikertelenül.

Bratianu a legtehetségesebb és a legügyesebb reálpolitikusok egyike volt mindaddig, amíg csak oly reális tényezőkkel kellett számolnia, amelyek előtte a régi román királyság adott viszonyaiból ismeretesek voltak. A régi Romániának nem voltak nemzetiségei. Új Románia lakosságának egyharmadát különböző nemzetiségek alkotják, még pedig olyanok, amelyek a háború előtt olyan államokban éltek, hol a jogrendszer, a műveltség, a gazdasági élet, az egyéni és a közérkölcsök magasabb színvonalon állottak, mint új hazájukban. Bratianunak s vele együtt az összes román politikusoknak ideáljuk az összes románok egyesülésén felépült egységesen tömör román nemzeti állam volt. Ezzel szemben az új Románia majdnem olyan nemzetiségi állam, mint aminő a régi magyar állam volt, amelynek területi integritását a trianoni béke éppen a nemzetiségi elv alapján törte szét. Ha az államalkotó román többségnek számaránya kedvezőbb¹ is, mint az integer magyar államban volt a magyarságé, a mérleg nyelvét a románság hátrányára billenti, hogy a csatolt területeken a kisebbségek műveltségben, vagyonban és politikai erkölcsökben magasabb színvonalú életet élnek, mint az államalkotó román többség.

Bratianunak 1919 első napjaiban azért kellett lemondania, mert nem akarta kötelezően elfogadni a békeszerződéseknek kisebbségi záradékát. Ez elhatározását azzal okolta meg, hogy sérti a román állam szuverénitását. Az általa alá nem írt kisebbségi záradékot kormányzásának egész ideje alatt tényleg nem létezőnek tekintve, nem tartotta a román államra egy pillanatig sem kötelezőnek. E felfogás szabta meg kisebbségi politikáját. Ez szolgált zsinórmértékül nemcsak Angelescu közoktatásügyi miniszter közművelődési, hanem a román állam közigazgatási és gazdasági politikájának is. A kisebbségek a román kormányzat, sőt általában a román közvélemény felfogása szerint is az egységes román nemzeti állam szervezetében olyan idegen elemet alkotnak, amely rövid idő múlva számba nem vehető tényezővé fog sorvadni annak az erős és hatalmas román nemzeti életerőnek hatása alatt, amely a törvényszerű következménye az összes románság egyesülésének.

Bratianu nemcsak a kisebbségeket hagyta politikai számításain kívül, hanem azt is, hogy az új román állam tizenkét millió főnyi románjtöbbségének körülbelül 40%-a századokon át más államok körében élve, egészen különböző gazdasági, művelődési, társadalmi és politikai eszmekörben él és gondolkodik, mint a régi királyságbeli románság. Azért azt non is lehet

a régi román királyság politikai módszerével és eszközeivel kormányozni. Ő ezt az adott tényt az állam egységére veszedelmet jelentő regionalizmusnak tekintette, amelyet a merev centrális kormányzás eszközeivel le kell tömi. Kormányzó módszere nem hogy közelebb hozta volna a királyságbeli románsághoz az új tartományok román lakosságát, hanem valóságosan elidegenítette attól és pedig inkább a nagy tömegeket alkotó népet, mint az értelmiséget. „Jobb volt a magyar uralom alatt.“ „Még a cári kormányzat is tűrhetőbb volt, mint a bukaresti rendszer!“ gyakran hallható kifakadások amelyeket túlzás nélkül elfogadhatunk az erdélyi, bukovinai és a besszarábiai román nép hangulatának jellemző kifejezéséül.

Bratianunak, e nagy külpolitikai realistának a valóságban nagyon kevés érve volt új Románia ez életbe vágó realitásai iránt. Ebben rejlik politikai és kormányzati rendszere hibás voltának és legnagyobb gyengeségének kulcsa. Ez az oka, hogy az új román állam nemzeti többsége, a román elem különböző alkotó részeiből nem akar összeforrni olyan lelki egységgé, amely az állam fel nem bontható egészének is a legszilárdabb alapja. Ellenkezően, az egyesülés üdvös voltába vetett régi hitet a csalódottság egy bizonyos neme kezdte felváltani az elidegenülés növekedő érzésével egyetemben.

Az új román állam jövőjét közvetlenül érintő kérdések egyike bizonyára az, hogy Bratianu halála nyitott-e utat olyan román államférfiú politikai érvényesülésének, akinek elég éles szeme és okos belátása van a fennebbi realitások észrevételére és helyes megítélésére? Ismerve a romániai politikai viszonyokat, minden pesszimizmus nélkül meg lehet állapítani, hogy ezidőszert Romániának nincs olyan politikusa, aki Bratianu ez irányban való tervedését meg akarná vagy elég bátor lenne megkorrigálni. Oka ennek az, hogy Bratianu e tévedése mélyen gyökerezett a román nemzeti lélekben. Kapcsolatos azzal az idegengyűlölettel, amely a román népfaj történetén vörös fonálként húzódik keresztül. Egy neme ez a latin fajú népek annak a lelki tulajdonságának, amelyet az olaszok „sacro egoismo“-nak neveznek s amely román nyelvre fordítva annyit jelent: az emberi életben, úgy az egyén, mintanemzetek életében, nincs az emberi cselekvésnek más vezetőelve, mint az egyéni és a nemzeti érdek. Erkölcnek, igazságnak, humanizmusnak és minden olyan lelki tulajdonságnak, amely az ember életének ideális tartalmát alkotja, háttérbe kell ezzel szemben szorulnia.

A két Bratianu valóságos megtestesülése volt ennek a román világnézetnek. Mind a ketten nagy mesterei voltak a kormányzás annak a tudományának, amely Románia közéletét úgy tudta berendezni, hogy a politikai pártok, első sorban a liberális párt keretében a párthíveinek egyéni érdekei akként találjanak érvényesülést, hogy elégséges százalékban egybevágóak legyenek a román nemzeti érdekekkel is. Az ő jelszavuk is az volt párthíveikhez szóló utasításként: gazdagodjatok! El kell ismerni, hogy ez egyéni meggazdagodásra való törekvés kapcsolatos volt az ország gazdagodásának végső céljával is. Mind a két Bratianu, de különösen az ifjabb, nagyon jól tudta, hogy szegény országnak nem lehetnek gazdag polgárai. Nemcsak a nagy hal nem élhet meg kicsi vízben, hanem a gazdag ember sem szegény országban.

A régi román királyság pár excellence földművelő ország volt. Ez a jellege az új Romániában sem szenvedett nagy csorbulást, de a kapcsolt tartományokban, különösen Erdélyben és Bukovinában Románia nemcsak birtokába jutott az ipari és nyersanyagok és motorikus erők (kőszén, metángáz) igen nagy mennyiségének, hanem nagy fejlődésre képes közép- és nagyiparnak is. A nehézség csak az, hogy ez az ipar s a vele kapcsolatos nyersanyagok túlnyomó része az idegenek, azaz a kisebbségek kezében van és

ennek következtében csak úgy lehetnek a román érdekek valóságos előmozdítói, ha román kezekbe kerülnek. E célt szolgálja az a speciálisan román közgazdasági irányzat, amely a csatolt tartományokban a közgazdasági élet racionalizálását, azaz elrománosítását tűzte ki céljául. Ennek a közgazdasági politikának sugalmazója és megteremtője egy harmadik Bratianu, a jelenlegi miniszterelnök és pénzügyminiszter, Bratianu Vintila volt.

A múlt század nyolcvanas éveiben a junimista párt politikai vezére Carp Péter, ki nagy bámulója volt a porosz kormányzati rendszernek, azt mondta, hogy Romániát a királlyal és a hadsereggel kell kormányozni (cu regele si cu dorobantul), nem pedig bottal és erőszakkal (cu bata si cu sila), mint a konzervatív párt vezére, Lascar Catargiu. Az idősebb Bratianu e kormányzati rendszerből megtartotta a botot, de hozzáadta társul a korrupciót. Az ifjabb Bratianu atyja örökségéből a botot felcserélte a politikai rendőrséggel, a korrupciót azonban változatlanul hagyta. A kérdés mind a három kormányzati rendszerben az volt: ki tudja az ősi oláh kormányzási rendszernek e három válfaját Nyugat-Európa szeméi előtt az alkotmányosság, a parlamentáris kormányzat külsőségeivel és a modem jogelvek alapján megszerkesztett, de a gyakorlatban ellenkező értelemben alkalmazott törvényekkel eltakarni? Ebben a pálma kétségen kívül az ifjabb Bratianut illeti. E pillanatban lehetetlen megítélni, hogy Bratianu halála után miképen fog kialakulni Románia politikai élete. Annyi azonban bizonyos, hogy utódai is megtartják a kormányzás eszközeit: a sigurantzát (a politikai rendőrséget), amely egyúttal a botnak is kezelője és a korrupciót, amely nemcsak a párthívek meggazdagodásának elsőrendű forrása, hanem a leghatásosabb eszköze is a kisebbségek gazdasági téren való koldusbotra juttatásának.

JANCSÓ BENEDEK.